

Kiriku Elu

Jaanuar 1992

1. (117.) number

Eesti katoliiklaste häälekandja

XII aastakäik

JAANUAR

- k 1. PÜHIMA NEITSI MAARJA, JUMALAEMA SUURPÜHA. UUSAASTA.
IV Mo 6,22-27; Ps 67; Ga 4,4-7; Lk 2,16-21
- n 2. BASILEUS SUUR JA GREGORIUS NAZIANZIST, MÄLESTUSPÄEV.
1 Jh 2,22-28; Ps 98; Jh 1,19-28
- r 3. 1 Jh 2,29-3,6; Ps 98; Jh 1,29-34
- l 4. 1 Jh 3,7-10; Ps 98; Jh 1,35-42
- P 5. Jõuluaja II pühapäev
Si 24,1-2.12-16; Ps 147; Ef 1,3-6.15-18; Jh 1,1-18
- e 6. KOLMEKUNINGAPÜHA e. ISSANDAILMUMISE SUURPÜHA.
Js 60,1-6; Ps 72; Ef 3,2-3a.5-6; Mt 2,1-12
- t 7. 1 Jh 3,22-4,6; Ps 2; Mt 4,12-17.23-25
RAIMUNDUS PENYAFORT'IST, PREESTER.
- k 8. 1 Jh 4,7-10; Ps 72; Mk 6,34-44
- n 9. 1 Jh 4,11-18; Ps 72; Mk 45-52
- r 10. 1 Jh 4,19-5,4; Ps 72; Lk 4,14-22a
- l 11. 1 Jh 5,5-13; Ps 147; Ps 5,12-16
- P 12. ISSANDARISTIMISE PÜHA.
Js 42,1-4.6-7; Ps 29; Ap 10,34-38; Lk 3,15-16.21-22.
- e 13. 1 Sa 1,1-8; Ps 116; Mk 1,14-20. HILARIUS, PIISKOP.
- t 14. 1 Sa 1,9-20; Ps 1 Sa 2,1-8; Mk 1,21-28
- k 15. 1 Sa 3,1-10.19-20; Ps 40; Mk 1,29-39
- n 16. 1 Sa 4,1-11; Ps 44; Mk 1,40-45
- r 17. ANTONIUS, ABT. MÄLESTUSPÄEV.
1 Sa 8,4-7.10-22a; Ps 89; Mk 2,1-12
- l 18. 1 Sa 9,1-4.17-19.10,1a; Ps 21; Mk 2,13-17
- P 19. Tavalise liturgilise perioodi II pühapäev
Js 62,1-5; Ps 96; 1 Ko 12,4-11; Jh 2,1-12
- e 20. 1 Sa 15,16-23; Ps 50; Mk 2,18-22
FABIANUS, PAAVST JA MÄRTER; SEBASTIANUS, MÄRTER.
- t 21. AGNES, NEITSI JA MÄRTER. MÄLESTUSPÄEV.
1 Sa 16,1-13; Ps 89; Mk 2,23-28
- k 22. 1 Sa 17,32-33.37.40-51; Ps 144; Mk 3,1-6. VINCENTIUS, DIAKON JA MÄRTER.
- n 23. 1 Sa 18,6-9.19,1-7; Ps 56; Mk 3,7-12
- r 24. 1 Sa 24,3-21; Ps 57; Mk 3,13-19
FRANCISCUS SALESIUS, PIISKOP JA KIRIKU DOKTOR.
- l 25. APOSTEL PAULUSE PÕÖRDUMISEPÄEV. KIRIKUPÜHA.
Ap 22,3-16; Ps 117; Mk 16,15-18
- P 26. Tavalise liturgilise perioodi III pühapäev
Ne 8,2-4a.5-6.8-10; Ps 19; 1 Ko 12,12-30; Lk 1,1-4. 4,14-21
TIMOTEUS JA TIITUS, PIISKOPID. MÄLESTUSPÄEV.
- e 27. 2 Sa 5,1-7.10; Ps 89; Mk 3,22-30. ANGELA MERICI, NEITSI.
- t 28. THOMAS AQUINOST, PREESTER JA KIRIKU DOKTOR.
2 Sa 6,12b-15.17-19; Ps 24; Mk 3,31-35
- k 29. 2 Sa 7,4-17; Ps 89; Mk 4,1-20
- n 30. 2 Sa 7,18-19.24-29; Ps 132; Mk 4,21-25
- r 31. GIOVANNI BOSCO, PREESTER. MÄLESTUSPÄEV.
2 Sa 11,1-4a.5-10a.13-17; Ps 51; Mk 4,26-34

VEEBRUAR

- l 1. 2 Sa 12,1-7a.10-17; Ps 51; Mk 4,35-41
- P 2. KÜÜN LAPÄEV. ISSANDA TEMPLISSETOOMISE PÜHA.
Mi 3,1-4; Ps 24; Lk 2,22-40
- e 3. 2 Sa 15,13-14.30.16,5-13a; Ps 3; Mk 5,1-20
BLASIUS, PIISKOP JA MÄRTER. ANSGARIUS, PIISKOP.
- t 4. 2 Sa 18,9-10.14b.24-25a.30-19,3; Ps 86; Mk 5,21-43
- k 5. AGATHA, NEITSI JA MÄRTER. MÄLESTUSPÄEV.
2. Sa 24,2,9-17; Ps 32; Mk 6,1-6
- n 6. PAULUS MIKI JA TEMA KAASLASED, MÄRTRID. MÄLESTUSPÄEV.
1 Kn 2,1-4.10-12; Ps 1 Aj 29,10-12; Mk 6,7-13
- r 7. Si 47,2-13; Ps 18; Mk 6,14-29
- l 8. 1 Kn 3,4-13; Ps 119; Mk 6,30-34. HIERONYMUS EMILIANUS.
- P 9. Tavalise liturgilise perioodi V pühapäev
Js 6,1-12a.3-8; Ps 138; 1 Ko 15,1-11; Lk 5,1-11

Piiskoppide sinodi erakorraline istung Euroopa küsimustes

Rooma, 27.11–14.12.1991

"*Ut testes simus Christi qui nos liberavit*"

"Et me oleksime Kristuse tunnistajad, kes meid on vabaks teinud"

Piiskoppide sinodi lõi paavst Paulus VI aastal 1965 vastuseks Vatikani II kirikukogu isade soovile tugevdada poliitilist kollegiaalset vaimu kiriku juhtkonnas. Sinod alustab otseselt Rooma piiskopile; paavst kutsus selle istungid kokku, nimetab liikmeid ja kinnitab sellele valituete osavõttuõiguse, samuti koostab tööplaani. Soovi korral võib ta toimida sinodi juhatajana, kuid võib anda sellele ka otsuste tegemise õiguse (põhimõtteliselt on sinod nõuandev organ).

Piiskoppide sinodi üldistungeid on siiani peetud kaheksa. Neid on kaheksa: korrallised ja liisaistungid. Peamine vahe on neis see, et korrallistel istungitel osalevad piiskoppide konverentside poolt valitud esindajad, liisaistungitel aga, mis kutsutakse kokku lähema ettevalmistusaja järel, osalevad piiskoppide konverentside juhatajad. Viimane korralline istung peeti 1990. aasta sügisel ja see käsitles preestriekoolitusega seotud probleeme. Liisaistungeid on siiani peetud kaks: 1969 kollegiaalsuse teemal ning 1985, Vatikani II kirikukogu lõppemise 20. aastapäeval, kiriku uueningest.

Piiskoppide sinodi erakorralisi istungeid, kuhu kutsutakse kokku teatud piirkonna piiskoppide konverentside esindajad, võidakse korraldada piirkondlike probleemide arutamiseks. Siiani on neid olnud vaid üks, 1980. aastal Hollandi kirikust. On juba teada ka kahe järgmise erakorralise istungi teemad: need käsitlevad Aafrika mandri ja Liibanoni küsimusi. Euroopa-teemalise sinodi kokkukutsumisest teatas paavst juba 1990. aasta kevadel.

Lühike kokkuvõte sinodi lõppdokumendist

I "Käesoleva hetkeseisu tähendusest kristliku usu ja Euroopa ajaloo valguses."

See osa kirjeldab nii Lääne- kui Ida-Euroopa hetkeseisu pärast kommunismi ja sellega kaasnenud ateismipropaganda kokkuvarisemist, viidates väljapääsuna ummikolukordadest kristlikule religioonile kui Euroopa kultuurilisele ja vaimulikule juurele.

II "Eluandev juur ning uue evangelisatsiooni erinevad meetodid."

Uue evangelisatsiooni mõistet lahti mõtestades täheldatakse, et Euroopa kultuuri sekulariseerumine on viinud

selle piirini, kust tuleks evangelisatsiooni peaaegu uuesti alata, rääkides tänapäeva inimesega just temale arusaadavas keeles. Uue evangelisatsiooni juurena nähakse Kristuse enda isikut, mitte ainult "evangeelseid väärtusi" – õiglust, rahu jne. Euroopa uueningine peab algama "dialoogist evangeeliumiga", mis kutsus üles austavalt suhtuma nendesse "Kristuse õpilastesse", kellel on erinevad vaated. Evangeeliumi viljadeks on aga tõde, vabadus ja ühtsus. Evangelisatsioonis peavad osalema mitte ainult vaimulikud vaid igaüks omaenda kutsumuse kaudu; evangelisatsioon ei pea kirikust üksnes väljuma, vaid uuendama seespidi ka kirikut ennast.

III "Dialoogi- ja koostöövajadus teiste kristlike konfessioonide liikmetega, juutidega ja kõikidega, kes usuvad Jumalasse."

Dialoogi võimalikkuse üheks eeltingimuseks on valmisolek andeks anda ning paranda omaenda vigu, vältides viljatuid vastastikkusi süüdistusi ning omistamata oma vennale kavatsusi ja eesmärke, mida tal pole olnud. Sinod vaatas murelikult sellele, et mõned õigeusu kirikud ei võtnud vastu kutset sinodil osaleda. Euroopa peab judaismi paremini tundma õppima ja vältima kõiki antisemitismi vorme, sest see on vastuolus nii evangeeliumi kui loomuliku seadusega. Dialoogi on vaja ka islamiga, mille tähtsus Euroopas on rahvaste rändamise tõttu viimasel ajal tõusnud; see dialoog ei kujuta endast ohu meie usule, vaid vastupidi, tugevdab seda.

IV "Kiriku ülesanne ühtse Euroopa ehitamisel, et see oleks avatud üldisele solidaarsusele"

Kirik ei saa loobuda omaenda avalikust missioonist, kuid ei tohi pöörduda tagasi nende minevikuvormide juurde, mis tänapäeval võiksid olla talle kahjulikud – ei tohi siduda end mingi poliitilise süsteemiga. Samas ei tohi kirik loobuda oma sotsiaaldoktriinist, mis on inimühiskonna kujundamise tähtsaks osaks, sest ühinev Euroopa vajab solidaarsuskultuuri. Sinod pööras tähelepanu migratsiooniprobleemidele ja tegi ettepaneku, et erinevad regionaalkirikud viiksid sisse päeva või nädala, mille jooksul palvetatakse "õiguse eest elule", vastukaaluks abordi seadustamisele paljudes riikides. (Koostas R.Õ.)

Intervjuu sinodi Euroopa-istungil osalenu, Tallinna koguduse preestri isa Rein Öunapuuga

K: Sinod kestis peaaegu kolm nädalat. Kas see aeg oli käsitletud probleemide arutamiseks piisav – või oli ehk liiga pikk?

V: Kuna olin niisugusel foorumil esimest korda, siis ei olnud mul mingit eelnevat ettekujutust, kuidas üks piiskoppide sinod peaks välja nägema. Mul olid aga värsked muljed teiselt esinduslikult ürituselt – UCIP-i kongressilt, mis kestis kolm päeva ja mille jooksul ei jõudnudki tööhkkonda tekkida – seetõttu arvasin algul, et ka sinod on selline pooleldi turismi sarnane üritus, kus piiskopid kohtuvad oma vanade sõpradega ja sõlmivad uusi tutvusi. Mulle oli tõeliseks avastuseks, et sinodil osalemine on tegelikult tõsine töö ja seejuures raske, koormav töö – ka siis, kui see kestab vahel kuid.

"Kiriku Elu" lugejail on kindlasti huvitav teada, kus sinod toimus ja missugune oli selle töökorraldus?

Sinod toimus Vatikanis, Paulus VI kompleksi konverentsisaalis. Kohalolijad olid peamiselt kolmes staatuses: (täieõiguslikud) liikmed (*sodalis*) - Euroopa piiskoppide konverentside poolit endi hulgast valitud esindajad, nende hulka oli mul suur au kuuluda; vennalikud delegaadid (*delegatus fraternus*) - teiste kirikute esindajad; lõpuks vaatlejad (*auditor*).

Iga päev algas esimene istung hommikul kell üheksa ja kestis kella üheni, õhtune kella viiest kella seitsmeni. Laupäeviti tõtati vaid hommikupoolikul, pühapäev oli vaba. Sinodi esimene pool oli pühendatud peamiselt sõnavõttudele, teisel poolel arutati erikeelsetes rühmades lõppdokumenti. Mina osalesin saksakeelse rühma töös.

Elasime Vatikanist umbes 10-15 minuti pikkuse jalutuskäigu kaugusel asuvas hotellis. Kuidagi ei suutnud ära harjuda sellega, et iga päev viidi ja toodi meid istungitele bussiga, mida eskortis kas politseiauto või kaks mootorrattapolitseinikku. Äärepealt oleks võinud hakata ennast tähtsaks isikuks pidama.

Millega tegeldi otsesest tööst vabal ajal?

Istungitevaheline aeg oli täidetud kõrvõimalike küllakutsetega, pidulike lõuna- ja õhtusöökidega, nii ametlike kui ka eraviisilistega. Meeldejäädvalt sooja vastuvõtu osaliseks sain birgitiinide ordu peamajas; mulle näidati kõiki neid ruume, kus püha Birgitta oli elanud ja ka tuba, kus ta suri. Muuseas kingiti mulle selle pühaku reliikvia, luutükike. Omapärane oli ka kohtumine "Opus Dei'ga", mind kutsuti külla nende peamajja ning mulle osutati nende poolt suurt usaldust, mille eest olen väga tänulik. Väga tore oli suhtlemine selle hotellis, milles elasime, juhtkonnaga, kes kuulusid liikumisse "Tra noi", "Meie keskel" - ka hotelli nimi oli "Casa Tra Noi", "Maja meie keskel". Muuhulgas külastasin veel organisatsiooni "Renescita Christiana", "Caritas", neokatehumeene; Palestriinas käisin külas trinitaaride ordul ja töin kõigile tervisi padre Lucalt, kes 1989. aasta detsembris Tallinnas ja Tartus viibis. Ühel õhtul toimus Itaalia presidendi pidulik vastuvõtt, kus mind esitleti president Cossigale ja peaminister Andreottile.

Tihti tuli vabal ajal muidugi ka analüüsida materjale ja dokumente, mida istungitel jagati, et esitada oma arvamusi ühe või teise küsimuse kohta. Kuid kuna sinodil osalemine oli, nagu juba eelpool ütlesin, tõepoolest väga raske töö, kasutasid paljud kahe istungi vahelist aega ka lihtsalt puhkamiseks.

Tegite KE jaoks lühikese kokkuvõtte sinodi lõppdokumendist. Kuid missugused tundusid olevat sõnavõtte läbivad teemad?

Teemad olid väga erinevad. Kui püüda teha mingeid üldistusi, siis Ida-Euroopa piiskopid tutvustasid peamiselt katoliku kiriku olukorda oma maal, sest sellest teati lääne pool siiani kas väga vähe või hoopis mitte midagi. Muide paistis nende piiskoppide puhul silma, et konservatiivsus oli lausa normiks; see on muidugi ka täiesti mõistetav.

Väga toreda sõnavõttega esines Riia piiskop Jānis Pujats. Ta rääkis ladina keeles, mida ta, ilmselt ühena juba väga vähestest piiskoppidest, lausa vestlemise tasemel vaidab. Piiskop rääkis sellest, et tänapäeva inimene ei suuda

lugeda pikki tekste, ta mõtleb rohkem sellele, mida huvitavat tuleb televiisorist, viitsimata lugeda teist ja kolmandat köidet. Kui oleks minu teha, ütles piiskop, siis seaksin ma dogmaatiliste väljaannete tsensuuri kõrvale niisuguse tsensuuriorgani, mis hakkaks kontrollima kiriku poolt aprobeeritud tekste ning kärpima neist liigseid väljendeid ning ilukõnet. Tema kõnele reageeriti naeru ja aplausiga ning see jäi paljudele meelde, sest selle raamatute ja info uputusega, mis tänapäeva maailma on enda alla matnud, on ilmselt igaüks hädas olnud. Ka teoloogide puhul jääb tihti mulje, et neil pole aega raamatuid lugeda, sest nad kirjutavad kogu aeg ise uusi.

Muude kõnelejate puhul domineeris Ida ja Lääne suhte tuleviku teema, seda ehk võibki sõnavõtte peamiseks arutlusaineks pidada. Mõned piiskopid analüüsisid ka spetsiifilisi Lääne-Euroopa probleeme, sekulariseerumist heaoluühiskonnas.

Millisena Ida ja Lääne suhte tuleviku siis nähti?

Tegelikult oli peamine järeldus see, et niisugused kohtumised Ida- ja Lääne-Euroopa piiskoppide vahel peavad vähemalt esialgu muutuma lausa regulaarseteks; nenditi, et käesolev sinod on vaid selle protsessi algus. Endise N Liidu territooriumile jäävates riikides toimiva katoliku kiriku integreerimine Euroopa katoliku kirikusse peab süstematiseeruma, suhted ei tohi enam olla nii juhuslikud ja pinnapealsed kui siiani, kus nad toetuvad pigem isiklikele kontaktidele kui ametlikele. Hea näide selle kohta on kasvõi see, et kiriklike organisatsioonide, mis tegeleksid endise N Liidu territooriumil olnud riikidega, on erakordselt vähe, samal ajal on väga palju selliseid, kes tegelevad Ladina-Ameerika arengumaade probleemidega; mõnedki neist tahaksid tänapäeval ümber orienteeruda.

Kas esinesite ka sõnavõttega? Millest rääkisite?

Jah, koos kutsega tuli mulle ka palve esineda 8-minutilise sõnavõttega. Valgustasin lühidalt Eesti katoliku kiriku ajalugu, pikemalt peatusin praegusel olukorral; põhirõhu asetasin muidugi sellele, mida me Vatikanilt hetkel kõige rohkem ootame - et Eesti saaks kiriklikult iseseisvaks. On ju üks meie suuremaid probleeme hetkel see, et me ei tea, missuguse riigi territoorium on meie kirik; juriidiliselt on praegu palju kergem tõestada seda, et Eesti katoliku kirik kuulub Läti või Vatikani juurde kui seda, et ta on osa Eesti Vabariigist. See aga takistab meil tagasi saamast paljusid õigusi, mis meile kuulusid enne sõda.

Sellistel foorumidel on alati väga tähtis ka kuluarivestluste roll. Mis tundus olevat neis peamiseks kõneaineks?

Muidugimõista saan vastata vaid nende vestluste kohta, milles ise osalesin. Kuna ma olin sinodi täieõiguslikest liikmetest kõige noorem, äratasin teatud määral tähelepanu, ja vestlusringides juhtus tihti, et mulle hakati esitama küsimusi. Paljudele Lääne-Euroopa auväärsetele piiskoppidele oli suureks üllatuseks, et Eestis üldse katoliku kirik on, ja tihti sai vestlus alguse sellest, et minuga tuldi seda üllatust jagama, soovides kuulda meie olukorrast lähemalt. Usun, et nii sündinud kontaktidel saab olema tulevikus ka konkreetseid tagajärgi, sest väga palju sellest, mis sünnib kuluarivestluste käigus, kandub varem või

hiljem üle ka ametlikesse suhetesse. Tegelikult on ju ka kõik meie senised suhted saanud alguse privaatsetest kõnelustest.

Esindasite sinodil Eestimaad. Kas juhtus ka midagi sellist, nagu poolteist aastat tagasi ühes KE numbris kirjutasite, et keegi oleks teile järgi jooksnud, hüüdes, et kus on see preester Venemaalt, ma tahaksin temaga veel natukene rääkida. See on küll kulunud küsimus, kuid siiski - kas teati, mis on Eesti?

Kui ma veel mõne aasta eest võisin naljatada sel viisil, et tutvustasin end esitlemisel: "Eestist, Põhja-Aafrikast" - ja selle peale noogutati tihti teadvalt - siis tänapäeval märkan peaaegu alati, et vastaspoole nägu läheb laiale muigele.

Missugused olid Teie kohtumised paavstiga?

Paavst osales praktiliselt kõigil sinodi istungitel. Lausa isiklikest kohtumistest räägiksin siinkohal kolmest. Neist esimene ning ühtlasi kõige pikem ja Eesti jaoks olulisem toimus kohe sinodi teise päeva õhtul, kui kõigi kolme Balti riigi esindajad - Riia peapiiskop Pujats, Kaunase abipiiskop Mikelevichius ja mina - saime kutse süüa koos paavstiga õhtust. Õhtusöögil valitsenud õhkkonna iseloomustamiseks sobib hästi selle sissejuhatus. Eesruumis võttis meid vastu paavsti sekretär; istusime tugitoolides ja ajasime omavahel juttu, kui järsku läks üks paokile ja selle vahelt ilmus nähtavale paavsti pea; hetkelise ringivaatamise järel järgnes kogu paavst. Oli tõesti kummaline kogemus näha, et paavst tuli täiesti üksi, ta tuli nii nagu oma kodus, peaaegu et toatuhvlites. Õhtusöögi ajal sai igaüks meist võimaluse rääkida oma probleemidest, valgustada põhjalikult oma olukorda. Usun et, ja sellest on ka palju räägitud, et justnimelt niisugused ühised õhtusöögid annavad paavstile hea ülevaate sellest, mis kirikus sünnib, sest teist võimalust temaga kuluarvestlust arendada praktiliselt ei ole, paavst on pidevalt nagu "eemal".

Üks iseloomulik kohtumine toimus täiesti juhustlikult. Hakkasin just istungitesaalist välja minema, kui kaardiväelased mul tee kinni panid, sest paavst pidi mõõda minema. Ta aga peatus, surus mul kätt ja vahetas mõned laused. Paavstil on muide väga omapärane ja see viis kätt suruda. Viimane kohtumine paavstiga oli sinodi viimasel päeval, pärast viimast ühist lõunasööki, mis toimus istungitesaali fuajees. Piduliku lõuna järel seisime kõik reas ning paavst tuli igaüheda isiklikult jumalaga jätma. Täna sin paavsti selle Ecsti katoliku kirikule ja mulle osutatud au eest, kutse eest sinodil osaleda. Üks asi, millele ma siia maani imestusega vaatan on see, et millega meie, eestlased, oleme küll paavsti niisuguse tähelepanu ära teeninud; mulle tundub, et seda on tema poolt natuke ebatavaliselt palju. Muidugi tänasin paavsti ka selle eest, et ta on sellist erilist tähelepanu osutanud niisugusele katoliku kiriku jaoks nii tähtsusetuna näivale paigale nagu seda on Ecsti.

Niisugustel esinduslikel ja pikkadel üritustel on tavaliselt ka oma kultuuriprogramm?

Omamoodi kultuurielamuseks võiks nimetada kolme väga pidulikku jumalateenistust püha Peetruse katedraalis: sinodi alguse- ja lõpumis- ning oikumeeniline jumala-

teenistus 7. detsembril. Kui ma aasta tagasi Vatikanis jõlumissa teleülekanalele ETV stuudios otse kommentaari tehes olin koori ja orkestri kõige teravamate ebakõlad kohtadel lausa sunnitud pehmemduseks ütleva midagi selles stiilis, et igaüks laulab Jumalale nii nagu oskab, siis pidin seekord rõõmuga märkama, et nii poistekoor kui ka kogu muusikaline osa üldse oli väga heal tasemel.

Suurimaks elamuseks oli mulle siiski kontsert, mis toimus 5. detsembri, Mozarti 200. surma-aastapäeva õhtul, ettekandel oli loomulikult tema "Reekviem", nagu samal õhtul väga paljudes paikades üle maailma. Itaalia Televisiooni ja Raadio Sümfooniaorkestrit juhatas kuulu Carlo Maria Giulini, solistideks olid maailmanimedeg lauljad. Esitus oli suurepärase, aga kuna see toimus Paulus VI saalis, mis mahutab 14 000 kuulajat, siis pean tunnistama, et hoolimata üliheast võimendussüsteemist ei kandunud Mozarti-aegse orkestrikoosseisu kõla ega ka näiteks bassilaulja hääle pehme vibraato saali sellisena nagu see oleks olnud kammerlikumas ümbruses.

Ettekande järel loomulikult ei plaksutatud, kuna tegemist oli ikkagi mälestuskontserdiga. Küll aga vallandus aplaus siis, kui paavst, kes oli tol õhtul aukülastiseks, hakkas saalist lahkuma - itaallastel on üldse kombeks igal pool, ka näiteks kirikus, väljendada oma poolehoidu tunnustust ja rõõmu plaksutamise, ja kuidas oleks siis rahvas võinud lasta paavstil saalist lahkuda ilma talle oma poolehoidu avaldamata. Itaallasi, ja eriti roomlasi, võib üldse nimetada paavstifan'ideks; on nagu ajalooline traditsioon, et nad tunnevad paavsti vastu poolehoidu peaaegu tingimusteta. Samuti leiavad kõik suuremad sündmused, mis Vatikanis toimuvad, teatud määral kajastust ka Itaalia kui riigi elus. Roomas on see side kogu aeg märgatav. Heaks näiteks on sinodi liikmete vastuvõtt Itaalia presidendi poolt, millest eelpool juttu oli; ka mainitud Mozarti-kontserdil olid valitsuse ametlikud esindajad kohal.

Enk räägiksite veidi lähemalt Paulus VI kompleksist, millest juba paar korda juttu on olnud.

See kompleks asub Vatikanis, püha Peetruse katedraalst vasakul. Nagu nimest järeldada võib, ehitati ta Paulus VI paavstiks olemise ajal (1963-1978) - see oli aeg, mil paavst hakkas rohkem rahvaga suhtlema, muutus nõ avalikkuse inimeseks, ta ei olnud enam Vatikanis erak. Paulus VI mõistis, et niisugust kohta on väga vaja, sest selle olemasolu hõlbustab tunduvalt paavsti kontakte inimestega. Eriti tihedat kasutust on see kompleks muidugi leidnud meie praeguse paavsti ajal.

Eelpoolmainitud suur saal, kus toimus kontsert, on omapärane arhitektuurishedõöver, raudbetoonist koorik, mis toetub kahelt poolt kaarena maha. Ka sisearhitektuur on tal väga huvitav, nii et kes seda kord näinud on, ei aja seda hiljem millegagi segi.

Konverentsisaal, milles sinodi töö toimus, mahutab umbes 300 inimest. Poolringikujuliselt on paigutatud äärmiselt mugavad tugitoolid, milles võib istuda kogu päeva ilma et väsiks. Tooli ühelt poolt tuleb välja lauake, mis käetugedele toetudes teeb kirjutamise täiesti võimalikuks; kõik kohad on varustatud ka sünkroontõlke kõrvaklapi ja mikrofoniga - iga sõnavõtja räägibki kohapealt, samas suunatakse temale kaamera, nii et kõneleja nägu ilmub televiisorite ekraanidele kuulajate ette.

Eesti katoliiklastest on arvatavasti suhteliselt vähesed käinud Vatikanis. Kas oskaksite sellest meile midagi rääkida, missugune on Vatikan?

Paljud võivad arvata, et Vatikan on lihtsalt osakene Roomast, kust igaüks võib oma suva järgi läbi jalutada. Tegelikult see kaugeltki nii ei ole. See linnriik on ümbritsetud kõrge müüri ja iga värava peal seisab õöpäevane valve. Turistid pääsevad sinna vaid teatud tundidel. Ühel päeval läksin kahe istungi vahel ümber Vatikani jalutama. Endalegi imestuseks märkasin ühtäkki, et olin vähem kui tunni aja tervele riigile ringi peale teinud.

Kui vaadelda Roomat vaid Vatikani ümbrusest, võib kergesti jääda mulje, nagu elaks kogu linn vaid pizzast ja pühapildikestest. Kaugemale minnes muidugi näeb, et on olemas ka teistsugune Rooma. Üldiselt võib Rooma kohta öelda midagi analoogset selle inglase sõnadele, kes Tretjakovi galeriis käimise järel hüüatas: "Kui oleks minu teha, ma teeksin sellest kümme muuseumi!"

Kui vaadata meie toidupoodide tühje lette, läheb meel kole kurvaks. Äkki räägiksime meelejahutuseks veidi itaalia köögist?

Itaalia kööki on maailmas väga palju kiidetud, kuid mina sain selles mõttes küll väikese pettumuse osaliseks. Naljatamisi võiks öelda, et itaalia köök on nagu Jumal – sisu jääb alati samaks, ainult vorm muutub. Sest ükskõik kas makaron on ümmargune, tähekujuline või plaadiks rullitud, ükskõik kas tegemist on pizza või lasagne, selle põhiolemuseks on ikka peen valge jahu, mille sõõmine teeb kõik inimesed paari nädalaga näost kahvatuks.

Veinidega on Itaalias lugu hoopis omapärane. Kõigepealt ei saa sugugi usaldada sealset margiveinide kvaliteeti tähistavate tiitlite süsteemi, sest see, kas mõni aastaik saab tiitli või ei, sõltub mitte niivõrd veini tegelikust kvaliteedist kui võrd tema valmistaja isiklikest suhetest mõne hindajate komisjoni liikmega (siin saab tihti oluliseks näiteks jalgpall või poliitilised vaated) – see on Itaalia! Tõeliselt head veini on poest leida väga raske, sest kõige paremaid veinikohti teatakse ja nende toodang ostetakse ära omanike endi käest otse. Nii õnnestus mul väga head veini juua vaid üks kord. Võin tuua näite ka teisest äärmusest, kui ühes tavalises külaperes pakutud vein oli täpselt eesti koduveinidest tuttava atsetoonimaitsega.

Kas töite Itaaliast ka tervitusi kaasa?

Muidugi tervitas kõiki eestlasi väga soojalt Rooma paavst Johannes Paulus II; tahaksin need tervitused "Kiriku Elu" lugejatele ka edasi anda.

Küsitles Mati Raag

Inkvisitsioon

II osa

1244. aastal sai Languedoc'i kataritele osaks löplik häving, millest nad enam ei toibunud – rünnati nende lossi Montséguris, sest 1242. aastal oli tapetud hulk kohalikke inkvisitoreid. Enam kui kakssada katarit juhti (prefeki) olevat pärast kindluse vallutamist tuleriidal põletatud. Toulouse'i krahv Raymond VII, kes polnud siiani aktiivsust üles näidanud, laskis aastal 1249 Agen'is põletada kaheksakümmend katarit. Tema tegevuse kiitis heaks ka paavst Innocentius IV (†1254), kes oli sama kirglik heereesiavastane kui Gregorius IX.

1240. aastate lõpus tellis Innocentius IV inkvisitsioonimenetluse käsiraamatu, mis valmis kahe Languedoc'i inkvisiitori sulest. Seesuguseid käsiraamatuid ilmus järjepanu kuni keskaja lõpuni. Veelgi tähelepanuväärsem on Innocentius bulla *Ad extirpanda* (1252), mis nägi ette hereetikute hukkamise viie päeva jooksul pärast üleandmist ilmalikule võimule, samuti sisaldus bullas mõõndus piinamise lubatavusest, kui on vaja saada informatsiooni inkvisitsioonikohtule. Sellega viis Innocentius inkvisitsioonikohtu võrdselt tasemele kriminaalkohtu protseduuriga, mida XII sajandi ilmalikud kohtuvõimud juba varem kasutasid. Rooma kaanoni taaseltamine (koos *inquisitio* ja piinamisega), aga samuti ordaalide (tule- ja veeproovide) ning muude "jumalike" otustusvahendite hülgamine sundis kasutusele võtma eriti rangeid inimese poolt juhitavaid menetlusi nii ilmalikes kui ka inkvisitsioonikohtutes. Nii kujuneski keskseks inkvisitsioon ehk südametunnistuse *sundlääbikatsumine*. Uurimisprotsessi tarvis töötati välja erimenetlus. Samuti nagu ilmalikud kohtud karistasid reetmise eest surmaga, lubas ka inkvisitsioon sama karistuse rakendamist neile, keda kahtlustati Jumala reetmises.

Inkvisitsiooniprotsess

Ajavahemikus XIII saj. keskpaigast kuni inkvisiitor Bernard Gui'ni († 1331) ja tema poolt XIV saj. alguses välja antud käsiraamatuteni oli kujunenud suhteliselt selgepiiriline menetluste käik, kuigi inkvisiitorid seda vahel oludega kohandasid. Kui mingi paikkond sai tuntuks heereesiapenas, ilmus sinna inkvisiitor, kes pidas jutluse ja manitses väärdõpetuse võimalikke pooldajaid või neid, kes selle olemasolust teadsid, koheselt tema ette ilmuma ja sellest teatama. Selleks anti armuacga kuni kolmkümmend päeva, mille järel asus inkvisiitor üle kuulama neid, keda eksiõpetuses kahtlustati, ent kes ei olnud vabatahtlikult välja ilmunud. Ülekuulatavale esitati ametlik kutse, mille andsid talle üle kohalik preester ja tunnistajad; süüalune võidi ka kohe kinni võtta ja ajutiselt inkvisitsiooni- või tsiivilvanglasse heita.

Ülekuulamisele küsitles süüalust inkvisiitor ise või tema asetäitja kahe tunnistaja ja notari või kirjutaja juuresolekul, kes tegid protsessist kirjaliku kokkuvõtte. Gui käsiraamat nägi ette, et süüdistatavale tehti teatavaks ainult pealekaebus, nimetatamata pealekaebajate nimesid. Piisas kahest süüdistusest, siis jäi kohtualusele vaid üks võimalus ennast kaitsta: kui ta suutis nimetada peale-

kaebajate nimed (ja tunnistajate abil tõestada, et need on tema vaenlased) ning inkvisiitor jõudis selgusele, et süüdistused olid tehtud isikliku vaenu alusel, võidi kohtualune vabaks lasta. Vastasel korral sai ta süü omaks võtta või sellest lahti ütelda. Kui ta süü omaks võttis, sai ta vastava karistuse; kui ta seda eitas, nägi Gui menetlus ette tema uue vangistamise, mis pidi "aitama" süüalusel oma eksitusest aru saada; kui see ka ei aidanud süüd üles tunnistada, rakendati piinamist. Uue kohtu ees tunnistas ta end süüdi ja sai vastava karistuse. Esines juhtumeid, kus ülestunnistusteni ei jõutudki. Siis anti süüalused, ühes kord juba kahetsenud ent taas langenud hereetikute, üle ilmalikele võimudele, ja nad hukati tuleriidal; ometi ei rakendatud seda karistust absoluutselt igal juhul.

Kui ühe piirkonna kõik hereesiasse langemises kahtlustatavad isikud olid sel viisil üle kuulatud - põgenenud ekskommunikeeriti (*in absentia*) viivitamata - teatas inkvisiitor pärast kohtunõunikega arupidamist otsused avalikul jutlusel (*sermo generalis*). Ta alustas kergematest karistustest ja lõpetas kõige raskematega. Viimased tähendasid välja andmist ilmalikule võimule ja järelikult surma, või otsust surmukeha ümbermatmise kohta. Inkvisitsioon ise surmanuhtlusega ei karistanud. Kergemad karistused, patukahetsused, seisnesid osalemises missadel ja armulaual, preestrite poolt antavas ihunuhtluses, palverändudes, kollaste ristide kandmises, vara võõrandamises, hereetiliste palvemajade hävitamises, vangistuses (põhimõtteliselt kuni surmani) kas üldvanglas (*murus largus*) või üksikongis ahelais (*murus strictus*). Erandlik armuandmine, karistuse pehmemdamine või altkäemaks võis karistusaeagu siiski muuta. Kui ilmi võimud lasid hereetiku hukata ja konfiskeerisid tema vara, millest osa läks inkvisitsioonile, jäeti tema järeltulijad kaheks põlvkonnaks ilma pärandist ja võimalusest olla kõrgetel ametikohtadel. Sama saatus tabas neid, kes olid seotud surmajärgselt hereetikuks tunnistatud isikuga, kelle laip mullast välja kaevati ja põletati. Need, kes vahetult enne hukkamist eksiopeetusest lahti ütlesid, heideti eluks ajaks vanglasse - seda juhul kui põõrdumine tundus olevat tõeline, vastasel korral ei võetud neid kuulda. Paavsti poole võis appelleerida ainult enne kohtuotsuse väljakuulutamist, sageli puudus selleks aga võimalus. Teisest küljest olid inkvisiitorid sageli valmis kohtuotsuseid pehmemdama.

Kui inkvisiitor teise kohta suundus, võttis ta kaasa notariaalselt kinnitatud dokumendid, milles olid kõigi kohtualuste nimed ja kohtuotsused; kui ta samasse kohta naases, võidi neid süüdistusmaterjalina uuesti kasutada.

Hiliskeskaja inkvisitsioon

Katarite hereesia, mis oli aidanud kaasa spetsiifiliselt just nende vastu suunatud inkvisitsioonikohtute tekkele, mandus Languedoc'is (pärast lühiajalist taassündi XIV saj.) ja kogu Lääne-Euroopas. XIV sajandi keskpaigaks oli see praktiliselt lakanud olemast. Samal ajal jätkus inkvisitsiooni levik üle kogu Euroopa, võttes aluseks XIII saj. sisse seatud protseduurireeglid. Paavsti eestkostel levis see ka Ida-Euroopas ja Saksamaal, kuigi viimases astusid kohalikud piiskopid paavstlikule sekkumisele vastu. Inglismaa ei võtnud inkvisitsiooni lial omaks, Hispaanias

aga muutus see XV sajandi lõpu poole Kastilia ja Aragoonia poliitikaolu lahutamatuks osaks ning sünnitas hiljem kurikuulsa Hispaania inkvisitsiooni. Hispaania monarhid Ferdinand ja Isabella kasutasid inkvisitsioonireiva omaenda poliitiliste ja religioossete eesmärkide saavutamiseks. Nende püüdu oma võimu moriskide ja mauride tagakiusamisega kindlustada toetas suurinkvisiitor Tomás de Torquemada (1420-1498). Itaaliast olid küll katarid kadunud, kuid valdeslased kõitsid endistviisi inkvisitsiooni tähelepanu; ülesanne oli seda raskem, et Itaalia linnriikide vahelised tülid ja vastuseis paavstile ei võimaldanud ühistegevust. XVI saj. katoliikliku vastureformatsiooni ajal toimus ka inkvisitsiooni reorganiseerimine ja peakorterit üleviimine Rooma.

Poliitilisi raskusi ilmnas ka Prantsusmaal, kus Philippe IV († 1314) kiitis konflikti tõttu paavstiga heaks inkvisitsiooni vastu esitatud kaebused. 1307. aastal kasutas ta paavsti järeleandlikkust ja pööras inkvisitsiooni Templiordu vastu, mis Viini Kontsiili otsusega 1312. aastal laiali saadeti. Alates XIV saj. keskpaigast oli nii parlamendil kui ka Pariisi Ülikoolil inkvisiitorlik võimutäius. Järelikult võib öelda, et kogu oma eksisteerimisaja konkureeris inkvisitsioon kohalike vaimulike ja ilmalike jurisdiktsioonidega. Ning vaatamata tulistele püüdlustele ei olnud ükski paavst suuteline kehtestama inkvisitsiooni täielikku kontrolli Lääne-Euroopa üle: vürstid, piiskopid, tsiviilvõimud kord võtsid selle omaks, kord lükkasid tagasi.

Muule lisaks võitlesid XIV saj. inkvisiitorid heterogeense müstitismiga tegelevate antiklerikaalide rühmituste vastu, keda tunti üldiselt Püha Vaimu Vennaskonna nime all ja seostati sageli ka begardide ja beginiidega. Frantsiskaanide ekstaatiline haru (Fratelli) sattus inkvisitsioonikohtute vaatevälja XIV ja XV sajandil. Ning XV saj. lõpupoole ilmnas uus halvaendeline tahk - võitlus nõiakunsti ja maagia vastu, mida kõige paremini iseloomustab nõiajahi käsiraamat aastast 1486 - *Malleus maleficarum*.

Ajalooline hinnang keskaja inkvisitsioonile ulatub täielikult hukkamõistust kuni pädeva heakskiiduni vähemalt osade aspektide suhtes. Ainult vähene osa inkvisitsioonikohtu ees vastust andnud isikutest mõisteti surma. Selles suhtes oli tegemist palju leebema kohtuvormiga kui pööraste rahvamasside omavoli või tollased ilmalikud kohtud; siiski leidis juba XIII sajandil neid, eriti õigusteadlaste hulgas, kes hoiatasid piinamise piiramatu kasutamise eest ja kahtlesid, kas see vaimulik tribunäl koos kõikide vastavate menetlustega ikkagi teenis kristluse huvisid.

Väljaandest: "The Encyclopaedia of Religion" 1-16, New York 1987, ed. by Mircea Eliade

tõlkis Ülar Ploom

Uskuda Kristusesse

preester Mieczyslaw Malinski (algus KE nr 2/89)

Prohveti roheline lipp

Damaskuse vanalinn. Kitsad tänavad, tõuklemine, elu, mis voolab eeslinnadest ja elamute avatud uustest otse uulitsale; kauplejad tänavail, kus kõnnivad eeslid ja koerad, kus lõhnab praetud liha järele. Üle helidetaigna kostab häälekõvendajast koraani laulva muezzini hääli.

Omajadi moshee – suuruselt kolmas maailmas Mekka ja Pakistani järel. Muiste, kuni II sajandini, oli see Zeusi tempel, keiser Theodosiuse ajast kuni 705. aastani kristlik Ristija Johannese basiilika. Moshee eesõue keskel on neljakandiline purskkaevuga tiik, kus inimesed võivad juua ja end pesta. See on rituaal, aga samal ajal ka reaalsus – füüsiline ja vaimulik pesemine, et saada puhtaks nii ihult kui hingelt. Hüüesuur mosheesaal – 100 korda 150 meetrit, jahedus, palju õhku, põrandal vaibad. Enamvähem ruumi keskel on sepišvõrega ümbristatud ala. Inimesed palvetavad selle juures, sest seal on Ristija Johannese haud – tema pea reliikvia.

Vaatlen palvetavaid inimesi. Mõned teevad maani kummardusi, teised on tardumuseni liikumatud, kuid neis kõigis saab nähtavaks islami olemus – andumine heale ja armulisele Jumalale (*islam* – anduma, *muslimum* – andunu). On imetlusväärne, et nad on säilitanud nii palju lihtsust, allumata institutsionaliseerumise automaatsusele. Muhameedlase usutunnistus kõlab: "Pole teist Jumalat peale Allahi ja Muhamed on Tema prohvet." Sellele tuleb ainult lisada siiras usk et see on tõsi, ja inimene saabki muhameedlaseks. Lisame veel muhameedluse viis lihtsat põhimõtet ja pilt on täielik: 1. Uskuda Jumalasse ja sellesse, et Muhamed on tema prohvet; 2. Palvetada; 3. Anda vaestele almust (pool oma varast); 4. Paastuda (ramadan; alkoholist loobumine); 5. Palverännak Mekkasse (üks kord elus). Kui see religioon on liitnud ja liidab endaga nii palju inimesi, siis ilmselt suure osas oma lihtsuse tõttu, millele lisanduvad oma-moodi sotsiaalsed momentid ja sisaldavad elemendid, nagu näiteks palvetamine "Mekka poole". Niipalju põhimõtetest. Kindlasti on siin ka problemaatilisi seiku, mis saavad isegi tähtsamaks kui põhimõtted, sest neist sõltub põhimõtete realiseerumine.

Väljun. Silma puutuvad minaretid: Hele, Prohveti ja Jeesuse. Kristus ilmub siin viimseil päeval. Nii usuvad muhameedlased. Olen jälle imestunud. Teadsin küll, et Muhamed pidas Jeesust üheks Vana Testamendi kõige suurematest prohvetitest; aga see polnud tõeline teadmine, oli tarvis käega katsuda ...

Islami looja on Muhamed (arab. *Muhammad*), kes sündis 570. aasta paiku Mekkas. Ta jäi varakult orvuks ja kasvas vanaisa juures, kellelt õppis kaupmeheametit. Abiellus 595. aastal. Kaupmehena rändas ta mõõda lähikaudseid maid, õppis tundma judaismi ja kristlust. 40. aastana hakkas ta jutlustama, viidates Jumala ilmutusele, mille olevat läbi elanud. Ta õpetas Ainujumalast, viimsest kohtust, taeva rõõmudest ja pörgupiinadest, sellest, kuidas tuleb elada. Alguses koosnes tema kuulajaskond ainult lihtsatel inimestel. Mekka rikaste pahasoovalikkuse tõttu oli ta koos oma poolehoidjatega sun-

nitud linnast lahkuma. Muhamed siirdus Medinasse, kus ta oma poliitilis-diplomaatilise käitumisega, mille aluseks sai täide läinud ettekuulutus, saavutas juhtpositsiooni kõigpealt sealsete immigrantide seas. Tema poolehoidjate arv suurenes üha. Muhamed käsitles judaismi ja kristlust kui võltsitud ilmutust ning nägi enda missiooni Aabrahamile Jumalast antud ilmutuse tõelise kujud taastamises. Ennast pidas ta viimaseks prohvetiks, kes kannab endas Jumala ilmutust. 630. aastal tuli ta Mekkas võimule ja suri 632 Medinas.

Temast jäi järele koraan: araabia keeles *quran* – "retsiteerimiseks" (muidugimõista Jumalast ilmutatud sõna). See koosneb 114 peatükist (suurast), mille värsside arv varieerub kolmest kuni 286-ni. Koraan ei kujuta endast harmoonilist tervikut: mõned osad sellest on seaduslaadsed; on lood vanadest prohvetitest, Aabrahamist, Mooset, Jeesusest; on osad, mis polemiseerivad judaismi ja kristlusega. Osa tekste pandi kirja veel Muhamedi eluajal tema kirjurite poolt, osa pärineb tema õpilaste märkmetest. Pärast Muhamedi surma kogus Said kokku kõik mida mäletas prohvetist tema ümbruskond. Samaaegsete tekkisid aga teisedki kogumikud: Damaskuses, Emel, Besras. Arusaamatuste vältimiseks koostas Said versiooni, mida loetakse tänini ametlikuks tekstiks.

Õigeusu kirikud ja katoliku kirikud

Kui me tahame mõista kirikulõhe olemust ida ja lääne vahel, peame lisaks kristliku kultuuri eripäradele pidama silmas ka poliitilisi tegureid.

Kui otsida Euroopa ajaloo seda pöördepunkti, mille tulemusel kontinent jagunes Idaks ja Lääneks, tuleks rääkida Diocletianuse reformidest. See keiser kaotas Augustuse poolt sisseviidud valitsemisvormi (mis, tõsi küll, oli selleks ajaks muutunud ainult maksetuks paberiks), riigivõimu jagunemise keisri ja senati vahel – ning viis sisse ida despotismi. Samal ajal andis ta endale aru, kui raske on valitseda nii suurt impeeriumi; sellepärast jagas ta impeeriumi idaks ja lääneks ning pani mõlema etteotsa asevalitseja. Idaosa asevalitseja asus Nikodeemias, lääneosa oma Milaanos. Väejuhid, kes olid asevalitsejate alluvuses, pidid kaitsma impeeriumi piire ega omanud paikset elukohta.

Aastatega see eraldumine süvenes. Ida-imperaator saanud pärsia valitsejate sarnaseks. Ta ei olnud enam rooma keiser endisel kujul, keda võis kohata Rooma foorumil kodanikega kõnelemas ning kes oli riietatud samamoodi nagu kõik valgesse toogasse ja tuunikasse. Nüüd istus ta uhkel troonil, purpurisse rüütatult, peas ripatsitega diadeem, ning teda ümbritses arvukas õukond. Lihtsurelikku ei lastud tema ette, ja kui kellelegi sai osaks niisugune au, pidi ta läbi tegema terve rea keerulisi tseremooniaid. Tavalise tervituse asemel, nagu see vanasti oli olnud, pidi ta nüüd keisri ees põlvili langema.

Aegamööda sai Konstantinoopol kogu impeeriumi pealinnaks, sest ta asus niisugusel maastikul, mis tegi linna kindlustamise hõlpsaks. Konstantinoopol oli linnaehituslikult väga hästi planeeritud, ja seal asus maailma kõige ilusam kirik – Hagia Sophia.

Igavene Rooma jäi tühjaks, seal elas ainult Rooma piiskop. Idaimpeeriumile näis vana keisririigi pealinn provintsilinnakesena. Konstantinoopolisse ei kolunud

mitte ainult keiser koos oma ametnikega, vaid ka kogu kultuurielu. Seal arenes teadus, mis kasutas heal järjel olevaid õppeasutusi, töötasid kujurid, arhitektid tegid tööd suurepärase linna edasise hoonestuse kallal. Roomat vaatas Konstantinoopol nii nagu noor inimene vaatab vanurit. Rooma oli saadetud kasinale vanaduspensionile, Konstantinoopol aga elas priiskavas rikkuses, mis voolas sinna kokku kogu impeeriumist. Tuleks veel märkida üht tähtsat fakti, millel oli oma osa hilisemates sündmustes: Idas kadus ladina keele oskus. Kreeka keel, mida läänes enam ei tuntud, muutus siin valdavaks. Olu-kord läks selleni, et paavsti legaadid ei olnud võimelised osalema sinodite, kirikukogude, poliitiliste või teoloogiliste dispuutide töös keeleteadlaste raskuste tõttu, mida varem, mil mõlema keele tundmine oli üldine, polnud kunagi ette tulnud.

Suure rahvaste rändamise ajal vaatas Ida Rooma peale kahjutundega. Peaaegu iga barbarirahvas tuli vallutama Itaaliat, et asuda elama töötatud maale, mis oli soe, ülesharitud ja viljakandev. Iga rahvas üritas vallutada Roomat, et rikkaks saada ja see linn enam-vähem täielikult rüüstada. Paavstidele, kes pidid sageli Püha Inglise kindluses varju otsima, andsid barbarid armu.

Kui rändamiste laine vaibus, oodati idas suure huvi-ga, mida hakkab paavst peale oma rusuhunnikuks muutunud linnas. Imestati misjonitöö üle barbarite poolt val-lutatud Euroopas, arvati, et kõik saab taas minema pühi-tud barbarite uute sõjaretkede poolt. Siit saab alguse kultuuride põhimõtteline lahknemine: see pole ju üks-kõik, kellele vahendatakse religioonitõdesid – neid tuleb vastuvõtja järgi kohandada, seada kogu kasvatussüsteem kasvatatava psühholoogia järgi. Ja sellega ümbekujun-dusprotsess veel ei piirdu: kasvandikud lähevad ju maail-ma ja saavad ise õpetajateks. Lääne kristlus sai alguse uuest lähtest, tal said olema uued kirikupühad, uued ju-malateenistused, uued kombes, uued teoloogilised aru-saamad. Paavstiroon, millel olid senini istunud room-lased, läks barbarite kätte, samuti teised võtmepositsi-onid kirikuhierarhias.

Samal ajal Idas, eriti pärast Iustinianus I surma, põo-rasid keisrid Euroopale selja, muutusid orientaalseteks. Uus kultuuripuhang leidis seal aset Aasiast pärit isauri-oidest keisrite ajal VIII sajandil. Nemat aga rajasid oma riigevõime Väike-Aasiale, mitte Euroopale. Näite too-miseks piisab, kui mainida Iustinianus II (685–695 ja 705–711), kes oli 10 aastat Krimmis asumisel ja abiellus khaan Chazari tütre-ga; oma riigi tagasisaamiseks sõlmis ta liidu bulgaarlastega. Niisiis Ida – mitte ainult riietuses ja elustiilis, vaid ka psüühikas.

Euroopa ametlik jagunemine Idaks ja Lääneks saab alguse paavstluse liidust barbaritega, mille tulemuseks oli kuningate institutsiooni tekkimine. Poliitiline lõhe tekkis aastal 800 Lääne impeeriumi keisri ametiseseadmise (Karl Suure kroonimine) ja tema liidu tõttu paavstiga. See polnud ju midagi muud kui vastuhakk bütsantsi keisrile, kes pidas ennast kogu Euroopa seaduslikuks val-litsejaks, Itaaliast rääkimata. Oli ju tema võimu tunnista-jaks Ravenna eksarhaat. Nimetagem viimast bütsantsi keisri sõbrakeseks, mis pidi olema keisri kannakinnitus-paigaks Apenniini poolsaarel, et taaskehtestada Bütsantsi ülemvõim kogu Euroopas. Ida impeeriumi keisrite unis-tus ei täitunud. Eksarhaat ei avaldanud Euroopale min-

gisugust mõju.

Aastatega süvenes poliitiline antagonism Ida ja Lää-ne vahel: ida ja lääne imperialism olid oma olemuselt vä-ga erinevad nähtused. Nad üritasid haarata oma võimu alla üha uusi rahvaid ja kasutasid selleks mõlemad ka oma misjoräre ja kiriklikku organisatsiooni – kaks krist-likku vaatenurka: ladina ja bütsantsi, kaks riitust, kaks eri meetodit kasvatada ja harida vaimulikkonda.

Erinevad arusaamised kristlusest, samuti poliitiline vastuseis Ida ja Lääne vahel, viisid selleni, et 1054 aastal löi Konstantinoopoli patriarh Michael Caerularius Roo-ma alt lahku.

Miks just tema? Mis seal siis juhtus? Üheks põh-juseks oli Illyria, mida paavst pidas endale kuuluvaks. Ülalpool rääkisime sellest, et Diocletianus jagas impee-riumi Idaks ja Lääneks, kuid täpne piir kahe poole vahel jäi määramata. Otsustama pidi keel. Sellepärast Illyria, milles osa rahvast rääkis ladina ja osa kreeka keelt, jagati Diocletianuse ajal kahte ossa; paavst aga arvas üha, et kogu Illyria kuulub rooma kirikule ja määras selle piir-konna haldajaks Tessaloonika piiskopi. Samas ei loo-bunud ka Konstantinoopoli patriarh oma õigusest. Nii käis seal IX sajandil misjonitöö nii ühelt kui teiselt poolt.

See mis sündis Caerulariuse ajal – paavst Leo IX (kes oli selleks ajaks juba surnud) bulla, mille legaadid kohale tõid ja milles mõisteti Caerularius hukka – tõsteti otsustava faktina esile alles tunduvalt hiljem ega olnud tegelikult kristlaste vahelise skisma tõeliseks põhjuseks. Raske oleks rääkidagi kirikulõhest, mille aluseks on teo-loogiline diskussioon või mõne kirikut esindava isiku hukkamõistmine.

Kristliku maailma tegeliku lahknemise põhjustasid aga edasised sündmused ja – kummaline küll – ristisõjad. Keiser Alexius Komnenus palus paavst Urbanus II abi teda ärhvardavate muhameedlaste vastu, lootes, et saab teatud hulga rüütleid oma käsu alla. Ristisõjad kui niisugused polnud ei tema ega ta lähikondlaste huviobjektiks; Palestiina ei läinud neile korda, vaid ainult oma piiride kaitsmine. Samal ajal voolas Lääne-Euroopast hiigelsuuri armeesid, mis olid sõltumatud, omade plaanide ja väe-juhtidega. Muidugi määrati kindlaks nende liikumisteed ja organiseeriti toitmine. Praktikas aga kukkus asi teist-moodi välja ja toitu polnud piisavalt. Läks vägivaldse-miseks ja röövimiseks, millele vastati samaga. Kogu keis-ririigis liikusid ülespuhutud kuulujutud, mis sünnitasid vastumeelsust, hirmu ja vihkamist Läänest tulnud vere-januliste inimeste vastu.

Kõige tipuks oli aga neljas ristisõda, mida sisuliselt juhtisid Veneetsia kavalad kaupmehed, mõõdudes paavst Innocentius III kavatsustest. Selle ristikäigu traagiliseks finaaliiks oli Konstantinoopoli vallutamine ja rüüstamine 1204. aastal.

Sellest ajast võime hakata lugema kristluse põhimõt-telist lõhenemist, sest nüüd ei olnud mitte enam Ida im-peeriumi keisrid need, kes ei andnud Läänele seda kuri-tegu andeks, vaid rahvas. Järgnes veel lühike nn ladina keisririigi aeg, mil Konstantinoopoli vallutanud ladin-lased pidasid paavstiga läbirääkimisi, kuid varsti kihutati nad minema ja see oli tõesti lõpp.

Esimesel Lyoni kirikukogul 1245. aastal räägib paavst Innocentius IV Idakirikust: "mis vaevalt paar aas-tat tagasi lahkus emasülest".

Palveapostolaat 1992

Palveapostolaat pakub võimaluse kõigile katoliiklastele cast, ametist, haridusest ja tööst sõltumata palvetada koos paavstiga kiriku ja maailma jaoks aktuaalsete vajaduste ja probleemide eest.

Palveapostolaadist saab osa võtta, lugedes igal hommikul järgmist palvet:

Issand Jeesus Kristus,
mõeldes Sinu püha südame armastusele
ohverdan täna Sulle Su ema, neitsi Maarja kaudu
kõik, mis mul on:
oma palved ja töö,
oma rõõmu ja kurbuse.
Sina surid ristil
lepituseks meie pattude eest,
ning selleks, et maa peal
üha laieneks Sinu riik.
Tahan täna ühineda selle ohvriga,
millega Sina meid iga päev liidad pühas missas.
Eriliselt tahan oma palves meeles pidada:
(siinkohal lisatakse vastava kuu palveteema).

Jaanuar

Me palvetame selle eest, et kristlikud kogudused mõistaksid pühima Armulauasakramendi abil üha sügavamini oma kiriklikku olemust.

Me palvetame selle eest, et Kristuse ja Tema Kiriku pühas kannatajate tunnistus avaks inimeste südamed Kristuse armastusele.

Veebruar

Me palvetame selle eest, et kristlased ja muhameedlased jõuaksid dialoogi kaudu üksteisemõistmisele ning suhtusid üksteise vaadetes austusega.

Me palvetame selle eest, et Aafrika piiskoppide sinod võiks innustada Aafrika regionaalkirikuid evangeeliumikuulutustöös.

Märts

Me palvetame selle eest, et kiriku hingekarjased oleksid usklikele targad palveõpetajad.

Me palvetame selle eest, et üha rohkem ilmikkatehte võiksid saada vastava hariduse ja teenida innukalt evangeeliumi laiemat levikut.

Uskuda Kristusesse ...

Praeguseks on juba palju tehtud selleks, et parandada kunagist viga. Meelde tuleb kasvõi paavst Paulus VI reis Pühale maale ja tema kohtumine patriarh Athenagorasega. Mäletan vaatlejateloozhis istuvaid õigeusuulisi Vatikani II kirikukogul. Kuid mulle tundub, et kõigele sellele avatusele vaatamata ei sünni kirikute ühinemine lähemal ajal. Ei sünni, kordan, mitte dogmaatiliste erinevuste tõttu, sest need pole suured, vaid selle soovimatuse müüri tõttu, mis on kerkinud ja püsib üha. Sama võimsalt on tõusnud aga inimeste teadvusse arusaamine sellest, kui absurdne on kristluse jagunemine õigeusuuliseks ja katoliiklikuks. Ja see on juba väga palju.

Aprill

Me palvetame selle eest, et vaimuliku- ja kloostrikutsumuste arv suureneks.

Me palvetame selle eest, et Kristuse Ülestõusmise müsteerium ajendaks kristlasi pürgima ühtsuse poole ja arendama dialoogi kõigi eri religioonide vahel.

Mai

Me palvetame selle eest, et Maarja, rahu kuninganna, eestkoste aitaks maailma üksmeele ja mõttevahetuse teele.

Me palvetame selle eest, et Maarja, Jumala Ema, austamine võiks teenida perekondade püsivust, kus peetakse au sees palvet, kristlikke elukombeid ja avatust misjonitöö suhtes.

Juuni

Me palvetame selle eest, et Jeesuse südame armastus avaks inimeste südamed armastama neid, kes on puuduses.

Me palvetame selle eest, et Hiina kirik võiks olla vabamas ühenduses Peetru ametijärglasega.

Juuli

Me palvetame selle eest, et hool keskkonna eest, mis põhineb heaperemehelikul suhtumisel loodusesse, saaks osaks kristlikust vaimuelust.

Me palvetame selle eest, et kõik rändajad ja teelolijad võiksid kohata ühiskondlikku ja kristlikku vastutust süvendavat hingehoidlikku abi.

August

Me palvetame selle eest, et Euroopa leiaks taas oma kristlikud juured ja avaneks maailma probleemidele.

Me palvetame selle eest, et traditsiooniliselt kristlikud maad innustuksid taas misjonitööst.

September

Me palvetame immuunsusdefitsiidi tõttu kannatavate inimeste ja nende perekondade eest.

Me palvetame selle eest, et haiged inimesed ohverdaksid oma kannatused kiriku misjonitöö hüvanguks, et see võiks head vilja kanda.

Oktoober

Me palvetame selle eest, et Ladina-Ameerika elanikud võiksid uue evangelisatsiooni kaudu saada osa Kristuse vabaduse rohketest viljadest.

Me palvetame katoliikliku misjoniorganisatsiooni eest, mis tähistab oma 75. aastapäeva, et misjonimaades võiks evangeeliumi kuulutamise ind taas lõkkel lüüa.

November

Me palvetame vangide, nende perede ja vangivalvurite eest.

Me palvetame selle eest, et Kagu-Aasia ja Okeania kristlased lisaksid oma ühised jõupingutused evangeeliumi hüvanguks.

Detsember

Me palvetame raskes koduses olukorras elavate laste eest.

Me palvetame selle eest, et laste õigustega arvestataks ja kasvatataks neid õige inimlikkuse ja hingeohu vaimus.

Uudised

Käesolevast numbrist alates on "Kiriku Elu" üldnumeratsioon ja aastakäikude puhul arvesse võetud ka (praeguseks teada olevad) enne sõda ilmunud 91 lehenumbrit.

"Kiriku Elu" hakati välja andma 1933. aasta jaanuaris ning see ilmus regulaarselt kord kuus kuni 1940. aasta juulini (oli küll üsna mitmeid topeltnumbreid). Kui kellelgi peaks olema andmeid, et peale N Liidu esimest okupatsiooni, sõja ajal või kohe pärast sõda oleks üksikuid lehenumbreid veel ilmunud, palume sellest teatada lehe toimetusse.

1. jaanuaril tähistas katoliku kirik 25. korda rahupäeva. Selle teemaks oli paavst valinud "Kõik Jumalasse uskujad ühistöös rahu ja õigluse heaks". Oma läkituses kutsus paavst kõiki usklikke üles koostööle rahu eest, hoiatas fanatismi ja fundamentalismi eest ning kannustas võitlusele inimese oma vahelduvate kirgede, isekuse, teiste allasurumise, viha ja vägivald vastu.

Katoliku kiriku üldkatekismus on peaaegu valmis. Selle loomise kallal on juba 1985. aastast töötanud 12-liikmeline piiskoppide komisjon kardinal Joseph Ratzingeri juhatusel. Teos loodetakse esitada paavstile kinnitamiseks märtsikuus. Uus katekismus ei ole mõeldud üldiseks kasutamiseks, vaid sellest peaks saama lähtepunkt, mille järgi igas piiskopkonnas luuakse oma paikkondlik katekismus.

Vatikani raadio teatab, et Hiinas on ikka veel vangistuses 5 piiskoppi, 2 üldvikaari, 5 preestrit ja koguduseliiget, kes on taga kiusatud oma usu-liste veendumuste pärast. Üksteist piiskoppi ja kümme preestrit on eeluurimisvangistuses juba rohkem kui aasta aega. Paljud piiskopid, preestrid, ja koguduste liikmed on kas koduarestis või muude repressioonide ohvrid. Hiina Rahvavabariik keelab juba rohkem kui 40 aastat katoliiklastel paavstiga ühendust pidada. Represseeritud piiskopid, preestrid ja koguduste liikmed kuuluvad just selle katoliiklaste enamuse hulka, kes ei ole riigiaparaadi surve alla paindunud. Palvetagem ka meie nende eest.

Paavst Johannes Paulus II võttis vastu Itaalia "Caritase" liikmete delegatsiooni. Oma kõnes hindas ta kõrgelt nende noormeeste tööd, kes südame-tunnistuse mõjul on keeldunud kandmast relva ja sõjaväeteenistuse asemel valinud ligimesearmastustöö alternatiivteenistuses (tsiviilteenistuses). Itaalias on enamik tsiviilteenistuslasi rakendatud "Caritase" töös.

Napoli peapiiskop, kardinal Michele Giordano võttis oma piiskopkonnas kaotusele uue "pihipeegli", küsimustiku, mille abil pihisakramendiks valmistaja võib ise uurida oma südametunnistust. Selle küsimused erinevad tunduvalt varem kasutusel olnutest. "Selleks, et inimesele selguks, kas ta elab Jumala tahtele vastavalt, ei piisa enam pelgalt kümne käsu sõnas-tu- se süvenemisest," ütles kardinal. Uue pihipeegli on koostanud kohalikud dominikaanid. Selle küsimused puudutavad muuhulgas maffiasarnasesse camorra-organisatsiooni kuulumist, ebaseaduslikku relvade omamist, välja-pressimist, tegemata töö eest palga võtmist, häälte ostmist ja müümist valimistel, altkäemaksu andmist, ebaõiglastes streikides osalemist (selle- ga ei ole mõeldud "ebaseaduslikke" streike), narkootikumide kasutamist, alkoholi liigtarvitamist, mälestusmärkide kahjustamist, "teadjate" ja astroloogide nõuannete järgimist, hasartmängude mängimist, auto juhtimist teisi inimesi ohustaval kombel ning looduse saastamist. "Inimesed peaksid õppima mõistma, et patud, eriti ühiskonna suhtes tehtud patud, võivad ilmneda vägagi ebatavalistes vormides, kuid see ei tee neid sugugi vähem tõsisteks," ütles kardinal. "Pihipeegel võib aidata inimestel sellest aru saada, nii et nad oskaksid neid patte vältida ja sel viisil teha uue pihipeegli tarbetuks."

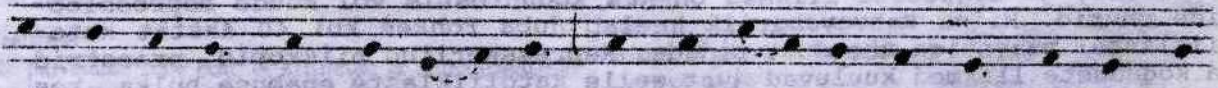
A- lma Re-demp-to-ris Ma-ter, qui per-vi- a cae-li por-ta ma-nes,
 A- rmas Lu-nas- ta- ja E- ma, a- va mei- le sä- rav tae- va- vä- rav,

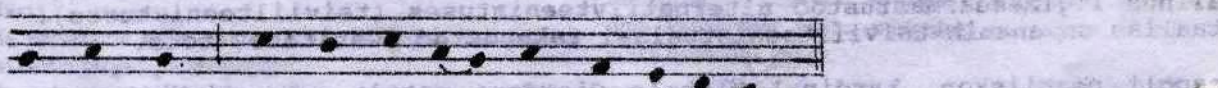
et stel- la ma- ris, suc- cur- re ca- den- ti sur- ge- re qui cu- rant po- pu- lo.
 ja e- lu- me- rel mär- giks tae- vas o- le kõi- gi- le, kes tõe- de ot- si- vad.

Tu quae ge- nu- is- ti, na- tu- ra mi- ran- te, tu- um sanc- tum Ge- ni- to- rem,
 Si- na sün- ni- ta- sid i- me- li- sel vii- sil o- ma pü- ha Lu- nas- ta- ja,

Vir- go pri- us ac pos- te- ri- us, Gab- ri- e- lis ab o- re su- mens il-
 e- si- me- ne, viim- ne Neit- si; Gaab- ri- e- li huul- telt ter- vi- tust

lud A- ve, pec- ca- to- rum mi- se- re- ra.
 Sa kuu- led. Kos- ta mei- e eest Sa a- lati.

Marioloogiline antifoon PNM Tänavassevõtmisepäeva kuuenda tunni palveist XII saj.

Tõlkis isa Rein Üunapuu

Esikaanel: Pompeo Batoni (1708-1787) "Püha Perefond" (detail).

Katoliku Kiriku väljaanne
 Toimetaja preester Rein Üunapuu
 Tehniline toimetaja Pentti Laukama, KATT
 Toimetuse address: 200001 TALLINN
 Vene tn 18, tel 446367